

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

A felsőoktatás és az agrároktatás dilemmái

MAGDA SÁNDOR – HERNECZKY ANDREA – MARSELEK SÁNDOR

Kulcsszavak: agrárképzés, agrárgazdaság, bolognai folyamat, versenyképes képzés.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A tudásalapú, versenyképes gazdaság magas követelményeket támaszt az oktatás iránt. Napjaink szakemberei csak akkor lehetnek eredményesek, ha vállalják, hogy a folyamatos – egész életen át tartó – tanulás az egyéni életpályák megtervezésének és megvalósításának szerves részévé válik. Megfigyelhető az agrárképzés népszerűségvesztése a kedvezőtlen megbecsülés, az alacsony fizetés, a negatív médiapropaganda stb. miatt. Az oktatás tömegesedése és a visszaeső színvonalú előképzettség miatt minőségromlás figyelhető meg a pályaválasztók körében. A képzés túl sok szakon folyik. Új módszerek, a gyakorlati képzés előtérbe helyezése, megfelelő motivációs rendszer segíthet a kialakult helyzetben.

A BSc-képzési rendszer a három év alatt nem ad lehetőséget az elmélyültebb elméleti felkészülésre, ugyanakkor a félév szakmai gyakorlat sem nyújt elegendő szakmai felkészültséget, munkavégzésre alkalmas jártasságot. Mindezek miatt szükséges a képzés átgondolása, a gyakorlati képzés erősítése, a szakmai háttér minimumának biztosítása.

BEVEZETÉS

Tanulmányunk illeszkedik abba a vitába, amelyet a **gazdálkodás** című folyóirat korábbi számaiban olvashattunk, ugyanakkor az *MTA Agrárközgazdasági Bizottság* ülésein elhangzottakra is utal. Részben a korábban elhangzottakhoz igazodva, részben folytatva a vitában felvetett gondolatokat, felmérést kezdeményezünk annak érdekében, hogy konkrét vizsgálatokra alapozva lehessen meghatározni az agrárközgazdász-képzés jövőbeni irányvonalait, szorosan igazodva a képzésben részt vevők és a munkáltatók igényeihez.

Kutatásunk aktualitását elsősorban az adja, hogy a jelenlegi képzési struktúra – megítélésünk szerint – nem teszi lehetővé sem az elméleti, sem az elhelyezkedéshez szükséges gyakorlati ismeretek elsajátítását. A felsőfokú agrárvégzettség manapság ritkán jelent megfelelő biztonságot a fiatal pályakezdők számá-

ra, ezért az agrárszakok népszerűtlenebbé válnak a fiatalok körében. Ugyanakkor a vidéken élő lakosság számára a mezőgazdaság még mindig komoly jövedelemszerzési lehetőséget jelent. A fiatalok helyben tartása a vidéki térségekben csak akkor lehetséges, ha versenyképes jövedelmet, megfelelő megélhetést lehet számukra biztosítani. Azért is tartjuk fontosnak a **gazdálkodásban** lezajlott vitát, illetve a bizottság ülésein elhangzottakat, mert a felvetett gondolatok nagymértékben hozzájárulhatnak a probléma megoldásához.

A tudomány és a technika fejlődésével a tudás iránt is új elvárások fogalmazódnak meg, a tanulás, illetve a tudás egyre inkább gazdasági tényező. A magyarországi felsőoktatás szerkezetét 2006-ig az jellemezte, hogy a jelentkezők vagy egyetemi, vagy főiskolai képzésben szerezhettek diplomát. A pályaválasztás gyakorlatilag már a felsőoktatásba történő belépéskor eldőlt,

hiszen nem volt a szakok között átjárhatóság. A piacgazdaság viszonyai között ez a hagyományos rendszer nem bizonyult versenyképesnek. Talán a legnagyobb gondot az jelentette, hogy a Magyarországon megszerzett végzettséget nem lehetett automatikusan elismertetni külföldön, ezáltal a hallgatói és oktatói mobilitás komoly akadályokba ütközött.

A gazdaság globalizációjával a tudás és ezzel együtt az oktatás is globalizálódott. A globalizáció és az információrobbanás a felsőoktatást is új kihívások elé állította (Wachtler – Marselek, 2001). Elengedhetlenné vált a felsőoktatás átalakítása. Olyan egységes, mind a szakok, mind az intézmények közötti átjárhatóságot biztosító rendszer kialakítása fogalmazódott meg, amely az egyes tagországok szellemi értékeinek és hagyományainak megőrzése mellett a hallgatói és oktatói mobilitást segíti elő annak érdekében, hogy az egyes országokon belül felhalmozott tudás ne csak az országhatárokon belül, hanem azokat átívelve is befektethető legyen.

A mezőgazdaság hagyományos szerepének csökkenése, valamint a nemzetközi tendenciák az agrárgazdaság „több lábbon állását”, azaz új feladatok és a hozzájuk kapcsolódó tevékenységek meghonosodását teszik indokolttá. A mezőgazdaság diverzifikációja következtében hangsúlyosabbak lettek olyan területek, mint a fenntarthatóság, a környezetvédelem, bioenergetika, kereskedelem, vidékfejlesztés, klímaváltozás stb. Ezeknek az új területeknek a középpontba kerülése a szakemberképzés szempontjából is új feladatokat fogalmaz meg.

Az agrárgazdaságban kiemelten fontos a jól képzett diplomás szakember szerepe, mert ez a szakemberréteg jelentheti a fejlődés motorját, melynek érdekében évről évre szélesebb körű elméleti és gyakorlati ismeretekkel kell(ene) rendelkezniük. A BSc és MSc képzések a hazai agrárképzésben meghonosodtak, de napjainkban

nem ítélték meg, hogy a végzettek megfelelnek-e a munkáltatók elvárásainak. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy számos nagyvállalat „óvatos optimizmussal” közelít a kétszintű rendszerhez. Egy 2005-ben Németországban végzett felmérés szerint a vállalatok többsége elismeri a BSc-végzettséget, ugyanakkor a bevezetés korai szakaszában (még alig néhány év telt el a bevezetés óta) számos bizonytalanság is megfogalmazódik a munkaadók részéről, hiszen nem áll rendelkezésre elegendő idő a végzett hallgatók felkészültségének megítéléséhez. A hazai munkáltatóknak még nincsen tapasztalata e tekintetben, de a felsőoktatásban már jellemző tömegképzés miatt többen szkeptikusak a frissen végzettek munkaerőpiacon való megfelelését illetően.

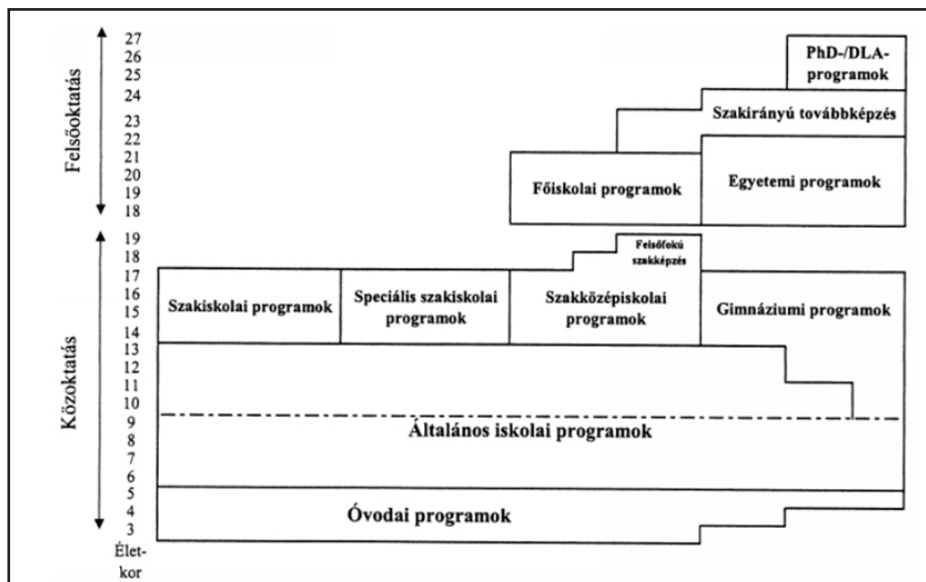
A HAZAI OKTATÁSI RENDSZERRŐL TÖMÖREN

A magyarországi oktatási rendszer az elmúlt évtizedekben jelentősen átalakult. A tankötelezettséget 16 évről 18 évre emelték, 1990-től bevezették a 6 és 8 évfolyamos gimnáziumi képzési formát, valamint 1998-tól elindították az Akkreditált Iskolarendszerű Felsőfokú Szakképzés elnevezésű programot (röviden AIFSZ, 2002-től felsőfokú szakképzés). A felsőoktatásban alapvető változások mentek végbe, elterjedt a költségtérítéses, illetve levelező és távoktatási képzés. Előtérbe került az élethosszig tanulás koncepciója, melynek során az egész életen át történő tanulási folyamat segíti a munkaerőnek a gazdaság által megkövetelt változó igényekhez való alkalmazkodását (Kelemen – Kollár, 2007).

Az oktatási rendszer szintenként szerveződik, amelyet egy nemzetközi szabvány szerinti osztályozási rendszer részletez, az ún. ISCED (International Standard Classification of Education) rendszer (Halász – Lannert, 2003). A szintek az életkor függvényében kerültek kialakításra (1. ábra).

I. ábra

Az iskolarendszerű köz- és felsőoktatás szerkezete az életkor függvényében

Forrás: KSH, 2004

I. táblázat

Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók képzési területek szerint 2007/2008-ban

Képzési terület	Mesterképzés		Felsőfokú alapképzés	
	összesen	nappali	összesen	nappali
Tanárképzés, oktatástudomány	6 460	3 655	30 232	15 521
Művészetek	3 207	3 058	3 343	2 439
Humán tudományok	14 802	12 119	13 689	10 556
Társadalomtudományok	9 231	6 545	21 443	14 456
Gazdaság és irányítás	13 927	10 613	78 590	34 355
Jog	17 442	9 798	-	-
Természettudományok	4 472	4 470	6 521	5 737
Informatika	4 768	4 565	9 960	6 517
Műszaki tudományok	9 841	8 862	39 094	28 850
Mezőgazdaság	3 239	2 974	6 440	3 004
Egészségügy, szociális gondoskodás	13 023	12 599	19 594	9 512
Szolgáltatás	2 866	2 042	27 207	14 871
Összesen	103 278	81 300	256 113	145 818

Forrás: KSH, 2008

A felsőfokú képzésben a legnépszerűbb területek a műszaki tudományok, kevésbé népszerűek a szolgáltatás, a humán- és társadalomtudományok. A mezőgazdasági területeken 2007/2008-ban az előzetes adatok szerint a felsőfokú képzésben részt vevők 2,7%-a tanult (1. táblázat).

AZ INNOVÁCIÓ ELŐTÉRBE KERÜLÉSE

Az egyetemek, főiskolák meghatározó szerepet tölthetnek be az ország versenyképességének javításában. Az Európai Unió törekvése az, hogy gazdasága a világon leginkább versenyképes és tu-

dásalapúvá fejlődjön. Ennek egyik kulcsa az innováció fejlesztése uniós, regionális és vállalati szinten. Az innováció végterméke a fogyasztónak nyújtott új termékekben, új technológiában és új szervezeti kapcsolatrendszerben jelenik meg. A régiós szintű innovációs potenciál főként a felsőoktatási intézményeket, a kutatóhelyeket és innovatív vállalkozásokat, valamint kapcsolati rendszerüket foglalja magában. Hazánkban az innovatív magatartás régióinkonként igen eltérő, de sajnos úgy is fogalmazhatunk, hogy nem kielégítő sem regionális, sem vállalati szinten (Marselek *et al.*, 2005). A regionális innovációs stratégiák legfontosabb célja a régió innovációs kapacitásának növelése, az együttműködés különböző fajtáinak támogatása a vállalkozások, a tudományos és technológiai szféra, valamint az állami szervezetek, intézmények között.

A regionális innovációs stratégia kidolgozása olyan folyamat, amely az összes kutatásban és technológiafejlesztésben érdekelt szereplőt – üzleti, kormányzati szféra képviselői, technológia-transzfer intézmények, innovációs szolgáltatást nyújtó szervezetek stb. – összefogja. Az érdekeltek között létrejövő párbeszédben a régióban található vállalkozások igényei, szükségletei kapnak hangsúlyt. Ennek érdekében célszerű felmérni a munkaerő képzettségét, az oktatás színvonalát, a kutatóintézetek helyzetét, a magánvállalkozások elképzeléseit, az ipari csoportosulások innováció ösztönző szerepét, az ipari parkok tökevonzó képességét és az említett szereplők között létrejövő kapcsolatokat. Az egyes régiók maguk dolgozzák ki a technológiafejlesztési koncepciójukat, az innovációs stratégiájukat, hogy létrejöhessen az adott térségben a felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek és a gazdasági szervezetek közötti erős, sokoldalú és a végrehajtásban is megmutatkozó kapcsolatok, a high-tech iparágak fejlődése érdekében.

Veres (2005) az életen át tartó tanulás átfogó szemléletének térhódításáról ír. Az innováció, gazdaságok egyre nyitottabbá válása, a gazdaság szerkezetének folyamatos és gyors átalakulása lehetővé teszi és kényszeríti, hogy a folyamatos – az egész életen át tartó – tanulás az egyéni életpályák megtervezésének és megvalósításának szerves részévé váljon. A jelenlegi helyzet a hallgatók nagyobb önállóságát is feltételezi. A változások a felsőoktatásban is jelentkeznek, ezért fontos, hogy az intézmények felismerjék a folyamatos tanulással kapcsolatos lehetőségeiket és felelősségüket. Az adott intézményben első diplomájukat megszerzett hallgatók nem szakadhatnak el a főiskolától, egyetemről, hiszen az anyaintézmény további képzési lehetőségeket kínálhat, megvalósítva az egész életen át tartó tanulást. Ez a folyamat új lehetőségeket és új kihívásokat is jelent az intézmények számára.

A társadalom, a gazdaság és a képzésben részt vevők határozott igénytel lépnek fel, ugyanakkor az intézmények részéről sokkal nagyobb rugalmasság, nyitottság, szakmai, módszertani felkészültség, a társadalommal és a gazdasággal kiépített szorosabb kapcsolat szükséges.

A MEZŐGAZDASÁG HELYZETE HAZÁNKBAN

Magyarországon a mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli aránya az elmúlt években fokozatosan csökkent. A mezőgazdaságnak (erdő- és vadgazdasággal, valamint halászattal együtt) a GDP-ből való részesedése ma már csak 3,5% körüli. Ez az arány az EU országainak többségét jellemző 2-5%-os sáv középső részén helyezkedik el. Az élelmiszeripar teljesítménye szintén 3,5% körüli az ország GDP-jéből. A további tevékenységek (műtrágya- és növényvédőszer-gyártás, mezőgazdasági gép- és alkatrész-előállítás, forgalmazás, valamint agrárkereskedelem, szállítás, oktatás, kutatás stb.) 4-6%-os GDP érté-

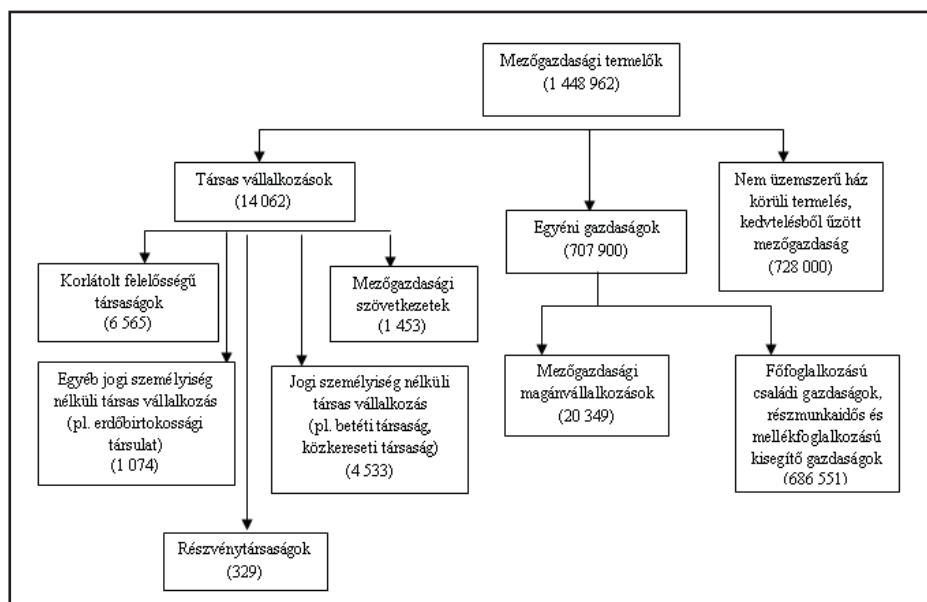
ket jelentenek, így az „agrobiznisz” együttesen a GDP-előállításban mintegy 12%-os részesedéssel bír (Marselek, 2006). Ennek ellenére a mezőgazdasági termények, termékek előállítása változatlanul stratégiai jelentőségű, és a hagyományos mezőgazdaság multifunkcionális irányba változó.

Az ország mezőgazdasági területe 5 millió 817 ezer hektár, amely arányát tekintve az EU-ban kiemelkedően magas. Az elmúlt évtizedben a mezőgazdasági tulajdonviszonyok, a földhasználati módok, valamint a tulajdon- és üzemformák radi-

kálisan átalakultak. Az ország összes földterületének 46%-át egyéni gazdálkodók, 41%-át gazdasági szervezetek művelték 2006-ban. A fennmaradó 14% nem mezőgazdasági hasznosítású, illetve terméketlen terület. Az agrárgazdaság szerkezete kétpólusú, nagygazdaságok és kisüzemek alkotják, a középüzemek száma csak napjainkban kezd növekedni. Vidéken a háztartások egyharmada érintett a mezőgazdasági termelés valamilyen formájában. A résztvevők számát és helyzetét a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra

A mezőgazdasági ágazat résztvevői 2005-ben

Forrás: FVM

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban összesen 52 769 vállalkozást regisztráltak 2006 végén, 4,5%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. A társas vállalkozások száma kisebb mértékben csökkent, mint az egyéni vállalkozásoké. Az előbbieik körében a szervezetek száma fogyatkozott, a gazdasá-

gi társaságoké viszont növekedett, főként a betéti társaságoké. Az egyéni gazdaságok száma az utóbbi évtizedekben folyamatosan csökken. A csökkenés okaiként a tőke és szaktudás hiánya említhető. Ez a tendencia, bár csökkenő ütemben, de napjainkban is folytatódik, amit a 2. táblázat szemléltet (Laczka, 2007).

2. táblázat

A regisztrált vállalkozások száma
(év végén)

Megnevezés	2003	2004	2005	2006	2006. év a 2005. év %-ában
Társas vállalkozás összesen	14 590	14 672	14 062	13 815	98,2
Ebből:					
Korlátolt felelősségű társaság	6 441	6 701	6 565	6 625	100,9
Részvénytársaság	335	337	329	331	100,6
Betéti társaság	4 478	4 464	4 273	4 473	104,7
Szövetkezet	1 883	1 767	1 549	1 387	89,5
Egyéni vállalkozás	41 341	41 572	41 165	38 954	94,6
Vállalkozás összesen	55 931	56 244	55 227	52 769	95,5
Ebből: 500 fő és nagyobb	19	16	13	10	76,9
250-499 fő	27	26	25	28	112,0
50-249 fő	518	485	434	418	96,3
20-49 fő	871	842	802	741	92,4
10-19 fő	916	923	872	837	96,0
1-9 fő	10 733	24 157	32 434	31 606	97,4
0 fő és ismeretlen	42 847	29 795	20 647	19 129	92,6

Forrás: KSH, 2007

A vállalkozások számának csökkenése mellett a vállalkozások munkaerő-felhasználása is csökkenő tendenciát mutat. Az 500 főnél nagyobb létszámú kategóriából három szervezet átkerült a 250-499 fős tartományba, a 20-49 főt alkalmazók közül pedig viszonylag nagyszámú szer-

vezet csúszott át az ennél kevesebbet foglalkoztatók közé. A 10 főnél kevesebbet foglalkoztatók (zömmel családi, jelentős részben egyéb munkaviszony mellett kiegészítésként tevékenykedő vállalkozások) száma csökkent a leginkább, nagyobb mértékben, mint 2005-ben (3. táblázat).

3. táblázat

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás (éves munkaerőegység)

Megnevezés	2000	2004	2005	2006
Összesen	676 049	553 785	521 662	512 257
Ebből nem fizetett	532 634	426 634	407 682	401 989
fizetett	143 415	127 151	113 980	110 268

Forrás: KSH, 2007

A 3. táblázat adatai szerinti 512 257 éves munkaerőegység több mint másfél millió ember kisebb-nagyobb munkájából tevődik össze.

A munkaerő-felmérés adatai szerint 2006-ban országosan 3,9 millió főt foglalkoztattak, ezen belül a mezőgazdaságban, a vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a

halászatban 190,8 ezer fő (4,9%) dolgozott. A két ágazatban 1,3%-kal maradt el a foglalkoztatottak száma az előző évitől, miközben nemzetgazdasági szinten 0,7%-kal növekedett.

Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint 2006-ban a mezőgazdaságban 94 ezer fő dolgozott, 4100 fővel (4,4%-kal) kevesebb, mint az előző évben. A mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban dolgozott a nemzetgazdaságban alkalmazottak 3,4%-a.

2006-ban a 4 főnél többet foglalkoztató élelmiszer-ipari szervezetek 107 ezer főt alkalmaztak, 6100 fővel kevesebbet, mint az előző évben. Az élelmiszeriparban dolgozók létszáma a nemzetgazdasági alkalmazottak 3,8%-át, ezen belül a feldolgozóipariak 15,4%-át tette ki.

Abayné et al. (2005/a) szerint: a foglalkoztatás csökkenése az agrár-élelmiszeriparban – a versenyképesség javítása érdekében – szükségzerű volt. A folyamat azonban túl gyorsan zajlott le, és nem volt lehetőség a mezőgazdaságból kiszorulóknak ipari vagy szolgáltatói szférában el-

helyezkedni, hiszen itt is csak minimális mértékben teremtődtek új munkahelyek.

Hernecky et al. (2006) kifejti, hogy a vidéki térségek népessége számára biztosítani kell a megfelelő társadalmi jólét feltételeit a helyi gazdaságok versenyképességének javításával. Ennek elengedhetetlen feltétele a megfelelő humán erőforrás biztosítása.

A statisztikai adatok is igazolják az agrárterület jelentőségét és a képzés változtatását az élet és a munkahelyek igényeinek megfelelően.

A FELSŐFOKÚ AGRÁRKÉPZÉS ISMERTETÉSE

A *Magyar Országgyűlés* 2008-ban megfogalmazta a felsőfokú agrárképzés célját. A fő cél, hogy a technológiai fejlesztés ösztönzésével, az élelmiszer-biztonsággal kapcsolatos követelményeknek eleget téve, az állatjóléti és higiéniai feltételek, továbbá a környezetvédelmi előírások betartásával a magyar gazdálkodókat felkészítse és alkalmassá tegye az Európai Unió piaci kihívásainak való megfelelésre. Az agrárképzésre jelentkezők és felvettek számát a 4. táblázat ismerteti.

4. táblázat

Az agrárképzésre jelentkezők és felvettek száma

Év	Jelentkezők				Felvettek		
	összesen	első helyen	AN	állami	összesen	AN	állami
2001	14 397	9 254	8 095	10 667	7 522	3 503	3 861
2002	16 904	10 952	9 696	12 713	8 963	4 060	4 190
2003	11 367	7 977	6 190	6 813	6 756	3 247	3 314
2004	12 162	8 242	7 645	8 343	6 897	3 593	3 642
2005	8 253	5 717	5 587	6 475	5 230	2 945	3 526
2006	9 765	5 962	7 711	8 684	4 584	3 043	3 280
2007	8 202	4 693	6 532	7 250	3 577	2 548	2 106

Jelmagyarázat: AN = alap, nappali képzés mindkét finanszírozási formában, Állami = államilag támogatott képzések minden képzési szinten és munkarendben

Forrás: Mezőgazdaság az információs társadalomban

Megfigyelhető az agrárképzés népszerűségének rohamos hanyatlása. 2007-ben a 2001. évihez viszonyítva 57%-ra esett a

jelentkezők száma. A népszerűségvesztés okai között a nem kedvező megbecsülés, alacsony fizetés, szakmai presztízsvesz-

tés, a negatív médiapropaganda szerepelnek. Az agrárképzési területek rendkívül elaprózottak, ami az alap- és mesterképzésnél is megállapítható.

A mesterképzési szakok közül a vidékfejlesztési agrármérnök szakot ismertetjük példaként, melynek célja olyan vidékfejlesztő agrármérnökök képzése, akik megszerzett ismereteik birtokában az erőforrások optimális felhasználását biztosító termelő, elosztó és szabályozási, valamint a termeléssel, a szolgáltatásokkal összefüggő szervezési és irányítási folyamatokat felügyelik. Alkalmassak tervezőfejlesztő mérnöki, kutatói, illetve vezetői munkakörök betöltésére, valamint tanulmányaik doktori képzés keretében történő folytatására.

A mesterképzési szakon végzettek ismerik:

- Az adott vállalat, intézményi vagy közösségi projekteknek a vidék gazdasági, társadalmi és természeti környezetre való hatásait.
- A gazdasági, humán, környezeti és minőségbiztosítási rendszereket.
- A térségi informatikai fejlesztési és tervezési, társadalomtudományi, gazdasági projektek koordinálását és vezetését.
- Multifunkcionális vidékfejlesztéssel és a vidéki közösségek életképességének megőrzésével kapcsolatos elveket.
- Az agrobiznisz működésének és fejlődésének nemzetközi, nemzeti és térségi összefüggéseit.
- A fenntartható gazdálkodás, a mezőgazdasági műszaki-technológiai fejlesztés alapelveit.

A mesterképzési szakon végzettek alkalmasak:

- Mezőgazdasági projektek tudományos alapossgal történő önálló kidolgozására, koordinálására, vezetésére.
- A gazdálkodás komplex szemlélet alapján történő folyamatos megújításának irányítására, az adottságokhoz igaz-

zódó földhasználat és termelési szerkezet kialakítására.

- A szakterület problémáinak felismerésére, használható megoldások kidolgozására, innovációs, tervezési, fejlesztési és kutatási feladatok elvégzésére.

- Szaktanácsadási feladatok ellátására.
- Pályázati tevékenység menedzselésére.
- Termelési folyamatok szervezésére, ellenőrzésére, valamint kutatási eredmények gyakorlati megvalósítására.
- Vidéki infrastruktúra problémáinak felismerésére, és fejlesztési javaslatok előkészítésére, szakmai értékelésére.

A szakképzettség gyakorlásához szükséges személyes adottságok és készségek:

- Problémafelismerő és -megoldó készség.
- Kreativitás.
- Környezeti problémák iránti fogékonyság.
- Mérnöki és vezetői feladatok ellátásához szükséges kommunikációs ismeretek.
- Szakmai felelősségtudat.
- Szakmai továbbképzés iránti igény.
- Alkalmasság az együttműködésre, kellő gyakorlat megszerzése után vezetői feladatok ellátására.

OKTATÁS A VÁLTOZÓ KÖRNYEZETBEN

A képzés versenyképességének fenntartásához változások szükségesek. A változásokat a felvett hallgatók felkészültségének módosulása, a gyengébb hallgatói motiváció és a munkahely elvárásai indokolják. Eddigi vizsgálataink alapján megállapítható, hogy az agrárképzésbe jelentkező hallgatók felkészültsége jóval gyengébb, mint a korábbi években. Ez a színvonalromlás más egyetemeken esetében is igaz. A diákok kevésbé érett személyiségek, mint korábban, 10-15 évvel ezelőtt. Oktatói körökben úgy ítélik meg, hogy korábbi tanulmányaik éveiben általában nem voltak következetes, kitartó munkára szoktatva. Az oktatás tömegesedése sajnos ron-

totta a minőséget, a kevésbé motivált hallgatók képzéséhez új módszerek kellene.

Magda (2006) az MTA Agrárközgazdasági Bizottsága ülésén elhangzott, a tudomány és a felsőoktatás kapcsolatát vizsgáló vitaindítójában hangsúlyozza, hogy a nemzetek versenyképességének meghatározó tényezője volt és ma is az, hogy mennyire jut kiemelt szerep az oktatásnak és a kutatásnak. A XXI. század kihívásai egyértelműen felhívják a figyelmet arra, hogy a tudomány, a gazdaság és az oktatás csak szoros együttműködésben képesek a fejlődés, az innováció követelményeinek megfelelni. A 90-es évek elejétől kezdve Magyarországon egyre nagyobb hangsúlyt kapott a felsőoktatás, a felsőfokú oktatási intézmények hallgatóinak létszáma 2004-ig szinte folyamatosan emelkedett. A felsőoktatás tömegessé válása a követelmények csökkenését is jelentette, valamint a reális ismeretek helyett a társadalomtudományok kerültek túlsúlyba.

Gábor (1970) kifejti, hogy a hagyományos egyetem csak a legkiválóbb személyeket, a lakosság talán 5, legfeljebb 12%-át fogadja be. Ez az aránya azoknak a jól fizetett és társadalmilag felértékelte munkahelyeknek is, amiket egy ipari társadalom kínálni tud. Egy az USA-ban készült felmérés szerint csupán a hallgatók 58%-a remélheti, hogy a tanulás révén többet kereshet és érdekesebb karriert futhat be, míg a maradék részére „az egyetem inkább annak lehetőségét jelenti, hogy változtassanak a dolgokon, minthogy jól jöjjenek ki a fennálló rendszerben”. Az oktatás tömegesedésével sem lehet lemondani az egyetem legfőbb funkciójáról, a tudás átadásáról és a tudás megszeretéséről. „Új oktatást kell létrehozni, a szórakozás és tanítás keverékét, amely a kisebb tehetséggel megáldottakat is képessé teszi arra, hogy megbecsüljék a bonyolult civilizációt, amiben élnek. A technikai eszközök már most is rendelkezésre állnak: a zene, a filmek, az utazás, játékok – most már az

oktatók dolga, hogy hatékony eszköz váljék belőlük.”

Lengyel (2007) hozzáfűzi, hogy az alacsonyabb bemeneti követelmények, illetve a felsőfokú intézmények finanszírozási nehézségei lehetővé tették a gyengébb képességűek bekerülését és bennmaradását is. Mindezek következtében a kimeneti oldalon is komoly minőségromlás figyelhető meg. Ez a folyamat olyan időszakra tehető, amelynek egyre meghatározóbb eleme a tudás, a tudásalapú társadalom.

A tudásalapú társadalom jellemzőiként Patay (2007) kritériumokat fogalmazott meg, melyeket részletesen elemzünk.

a) *Új ismeretek „előállításának”* gyorsuló üteme – ennek csak „kreatív, újat alkotni képes egyének” felelnek meg. A felsőoktatás jelenlegi struktúrája alkalmatlan arra, hogy felkarolja a valódi tehetségeket és megfelelően gondozza azokat. Ehhez többletforrásokra és az oktatók ösztönzésére van szükség. Minőségi felsőoktatásról csak ott beszélhetünk, ahol a hallgató olyan ismeretek birtokába jut, amelyet csak az adott felsőoktatási intézményben szerezhet meg.

b) *Az alkalmazandó tudás.* „Az innováció előfeltétele olyan szakmai és/vagy menedzser potenciál megléte, amelynek tagjai értékes tudásvagyonnal rendelkeznek, és az ismereteket alkotó módon képesek használni”.

Csete (2008) megfogalmazta a jövőszakembereinek általános ismérveit, ugyanakkor egy német irodalmi forrás is hasonló elvárásokat írt le. A hasonló gondolatok a következők (német elképzelés dőlt betűvel):

- Konvertálható tudással rendelkezik.
 - *A szakmai alapismeretekre történő nagyobb koncentráció.*
- Kreatív, problémamegoldásra orientált.
 - *A szociális és módszertani kérdések fontosak.*
- Korszerű szemlélettel felvértezett.
 - *A gyakorlat ésszerű beillesztése.*

- Gyakorlati ismeretekkel, szakmai fogásokkal rendelkező.

- *Szorosabb kapcsolat a szakmai elméleti és gyakorlati ismeretek között.*

- Fejlődésre, folyamatos továbbképzésre és megújulásra képes.

A felsőoktatás jelenlegi tartalmi és szerkezeti rendszerét tekintve csak korlátozottan képes folyamatosan változó gazdasági környezetben alkalmazható tudás átadására. A kétszintű képzésre történő átállás önmagában még nem jár együtt a minőség javulásával. A felsőoktatásban három célt szükséges megfogalmazni és megvalósítani:

- Az első kimenet (BSc) a versenyképes munkaerőpiac igényeit elégíti ki.

- A második kimenet (MSc) a fejlesztés-re és a tudományos képzésre koncentráló szakembereket bocsát ki.

- A harmadik kimenet (PhD) az alaptudományok, a kutatás és a fejlesztés nemzetközi mércével is versenyképes bázisát alapozza meg (Magda, 2006).

c) *A tudás közvagyon.* A felsőoktatás a jelenlegi rendszerében rendkívül szétaprózott: 72 intézményben folyik az oktatás, a hallgatókért folyó harc egyik fontos eleme, hogy az intézmények sokszor olyan képzést folytatnak, amely meghaladja képességeiket, lehetőségeiket.

d) *A tudás birtoklása az egyén szintjén* korlátos, de mindenki lehet tudásbirtokos (Pataky, 2007). A felsőoktatás e tekintetben „két tűz között” őrlődik. Az egyik oldalon a minőségi oktatás, a másik oldalon az az igény, hogy a felsőoktatás bárki számára elérhető legyen. A már említett tömegesedés egyértelműen a minőség romlásához vezet. Ugyanakkor a minőségi oktatás elképzelhetetlen az oktatói munka iránt elkötelezett, a megfelelő szakmai tudás mellett az oktatáshoz szükséges készségekkel rendelkező oktatók nélkül.

e) *A modern gazdaságok versenyképességének kulcsa,* hogy az oktatásból kikérülők a megszerzett tudást a munkaerőpi-

acon kamatoztathassák. Ennek érdekében minden társadalom számára létkérdés, hogy minél szélesebb rétegeket bevonjon az oktatásba. Ahhoz azonban, hogy az oktatásban részt vevők száma növekedhessen, és ez a minőségi növekedés ne vezessen minőségi romláshoz, mindenképpen széles képzési kínálatra van szükség az oktatás minden szintjén. A felsőoktatás számára is komoly feladat, hiszen a már említett BSc, MSc, és PhD-képzések mellett nagy hangsúlyt kell kapniuk a felsőfokú és a szakirányú továbbképzésnek.

Az oktatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatban nem hagyhatjuk figyelmen kívül a területi különbségek problémáját sem. „Abban az esetben, ha a felsőoktatás az eddigieket is meghaladóan, döntően Budapestre és 1-2 nagyvárosra koncentrálódik, akkor az értékteremtő tudás hiányából adódóan nem valósítható meg a felzárkózás, hanem csak a további leszakadás várható, a vidéki térségekből való elvándorlás mellett.” (Magda 2006)

f) *A globalizáció körülményei között* csak a tudásalapú társadalom lehet fenntartható. Ennek a gondolatnak az üzenete egyrészt az, hogy a versenyképesség ma már nem csak az egyes intézmények, régiók versenyképességét jelenti, hanem a nemzetek, kontinensek versenyképességét is. A felsőoktatási intézményeknek tehát egyre inkább nemzetközi viszonylatban kell megállni a helyüket.

A munkahely a végzetektől új és lehetőleg azonnal alkalmazható tudáselemeket, gyakorlati ismereteket vár. A nyelvtudás szerepe egyre inkább felértékelődik, de emellett nagyon fontos az interdiszciplináris gondolkodás. A számítógép profi ismerete ma már elengedhetetlen, és jó, ha a munkavállaló a beilleszkedést elősegítő személyiségjegyekkel rendelkezik.

A jövőt illetően az agrárterület felértékelődése várható, hiszen élelmiszerár-robbanás előtt állunk. Az élelmiszer-termelés

felértékelődése javíthat a jelenleg népszerűtlen agrárképzés helyzetén.

Az agrárképzésben a technológiákkal foglalkozó szakok főleg a mezőgazdasági alapanyag-termelés és az élelmiszeripar területeire készítik fel a hallgatókat. Az agrárközgazdász-képzés elhelyezkedési lehetőségei szélesebb területet fognak át, hiszen főként a közvetlen mezőgazdasági tevékenységen kívüli és a mezőgazdasági szabályozásban részt vevő területekre képezhet szakembereket. A magyar GDP 6-8%-át előállító tevékenységek vállalkozásai foglalkoztathatják tehát a végzősöket. Fontos lenne egy olyan gyakornoki rendszer megvalósítása, ahol a nyugdíjba vonuló és a helyére lépő szakember egy évig együtt dolgozik, így a beilleszkedés zökkenőmentes lehet. Ennek részletes kidolgozása és bevezetése sokat javíthatna a pályakezdők elhelyezkedésén.

A BSc és MSc képzés bevezetésekor a szakemberekben kétségek merültek fel. Ezek felsorolás szerűen a következők:

- Az egyetemi BSc képzés kevésbé gyakorlatias.

- A BSc képzés munkaerőpiac-képessége bizonytalan.

- A BSc és MSc képzés tantervének alkalmassága és megfelelősége nem bizonyított.

- A létszámváltozások révén az egyetemi és főiskolai tárgyi és személyi oktatási kapacitások kihasználatlanul maradnak.

A felmerült aggályok megválaszolása fontos az agrároktatás és agrárközgazdász-képzés jövője szempontjából. Korrekt választ csak megfelelően átgondolt és megvalósított kutatás alapján tudunk adni. A *Károly Róbert Főiskola* kérdőíves felmérést tervez, hogy a végzettek számára szükséges képzést pontosabban meghatározza. A hipotézist kutatással támasztjuk alá, illetve egészítjük ki. A képzési szintekre egy mátrixot kívánunk összeállítani a szakmai kompetenciák alapján.

Lévai (2008) szerint a készségek súlyozásában eltérőek lehetnek az alapképzésben és a mesterképzésben elvárt igények. Az együttgondolkodás érdekében idézzük a valószínűsíthető sorrendet az 5. táblázatban.

5. táblázat

Az alap- és a mesterképzésben elvárt igények

Alapképzésben	Mesterképzésben
• önálló munkavégzés	• kreativitás
• gyakorlati ismeretek	• komplex gondolkodás
• együttműködés	• szaktudás
• kompromisszumkészség	• elméleti tudás
• elméleti tudás	• elmélet gyakorlati alkalmazása
• problémamegoldó képesség	• önálló munkavégzés
• konfliktuskezelés	• problémamegoldó képesség
• szaktudás	• szervező, vezetői készség
• reális önismeret	• konfliktuskezelés
• kreativitás	• gyakorlati ismeretek
• komplex gondolkodás	• együttműködés
• elmélet gyakorlati alkalmazása	• kompromisszumkészség
• szervező, vezetői készség	• reális önismeret

A teljes értékű munkavégzés alapfeltétele a megfelelő motiváció, hogy az egyén önmegvalósítása sikeres legyen. Magas tudásszinttel rendelkező, megfelelő képességekkel bíró, gyakorlatorientált képzésben részt vevő munkavállalók biztosíthatják a vállalkozások versenyképességét.

Székely – Pálincás (2007) felmérése arra utal, hogy a hazai mezőgazdasági vállalkozások gazdasági versenyképessége megkérdőjelezhető. Az említett felmérésben erre vonatkozó információkat is gyűjtünk és értékelünk, hogy tanácsokat tudjunk adni az oktatás részére és megerősítsük a változások szükségességét és irányát.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) Abayné Hamar E. – Molnár M. – Marselek S. (2005/a): Az agrár-élelmiszeripar munkaerőhelyzetének változásai hazánkban 1990-től napjainkig. „Agrárgazdaság, Vidékfejlesztés, Agrárinformatika” Nemzetközi Konferencia, Debrecen, 1-6. pp. (CD-lemez) – (2) Abayné Hamar E. – Vajsz T. – Pummer L. (2005/b): A magyar mezőgazdaság nemzetközi versenyképességének összetevői. XLVII. Georgikon Napok, Nemzetközi Konferencia, Keszthely, 1-6. pp. (CD-lemez) – (3) Csete L. (2008): Feljegyzés az agrárokztatás felmérésére. Kézirat, 1-4. pp. – (4) Dinya L. (2003): A hálózati gazdaság kihívásai és az élelmiszeripar gazdasága. In: Magda S. – Marselek S. (szerk.): Észak-Magyarország agrárfejlesztésének lehetőségei. Agroinform Kiadó, Budapest, 257-287. pp. – (5) Gabor, D. (1970): *Innovations: Scientific, Technological and Social*. Oxford University Press, 1-147. pp. – (6) Halász G. – Lannert J. (2003): Jelentés a magyar közoktatásról, 2003. Országos Közoktatási Intézet, Budapest – (7) Hernecky A. – Bárdosné Kocsis É. – Wölcz A. (2006): Leader+ a Dél-Mátra 11 településén. X. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös (CD-lemez) – (8) Kelemen N. – Kollár B. (2007): A tudás hordozói: az oktatás és kutatás-fejlesztés. Statisztikai Szemle, 85. évf. 12. sz., 1033-1065. pp. – (9) KSH (2004): *Fiatalok a felnőtté válás küszöbén*. Budapest – (10) KSH (2007): *Magyar Statisztikai Évkönyv*. Budapest – (11) Laczka É. (2007): A magyar mezőgazdaság az EU-csatlakozás körüli években, 2000-2005. Statisztikai Szemle, 85. évf. 1. sz., 5-21. pp. – (12) Lengyel L. (2007): Hozzászólás Magda Sándor „Tudomány és felsőoktatás” című cikkéhez. *Gazdálkodás* 51. évf. 1. sz., 79-82. pp. – (13) Lévai J. (2008): Képzés, kétszintű képzés munkaadói szemszögből. *Debreceni Egyetem Competitio VII*. évf. 1. sz., 169-174. pp. – (14) Magda S. (2007): Tudomány, felsőoktatás, versenyképesség. *Magyar Tudomány* 3. sz., 332-341. pp. – (15) Marselek S. (2006): *Agrárközgazdaságtan*. FVM Képzési Szaktanácsadási Intézet, Budapest, 1-314. pp. – (16) Marselek S. – Molnár M. – Téglá Zs. (2005): Innováció és szerepe a regionális fejlődésben az EU tagjaként. *Thüringiai Magyar Szimpózium, Jéna*, 74-80. pp. *Die Rolle der Innovation in der regionalen Entwicklung in Ungarn nach dem Beitritt zur Europäischen Union* – (17) Patay I. (2007): Hozzászólás a tudományról, felsőoktatásról szóló vitához. *Gazdálkodás* 51. évf. 1. sz., 75-78. pp. – (18) Székely Cs. – Pálincás P. (2007): A hazai mezőgazdasági vállalkozások menedzsmentje európai összehasonlításban. *Gazdálkodás* 51. évf. 6. sz., 3-16. pp. – (19) Veres P. (2005): A felsőoktatás és a gazdaság kapcsolata a Magyar Universitas program és az új felsőoktatási törvény fényében. „Környezetvédelem, regionális versenyképesség, fenntartható fejlődés” Nemzetközi Konferencia, Pécs, MTA Regionális Kutatások Központ, I. kötet, 61-73. pp. – (20) Wachtler I. – Marselek S. (2001): A gazdasági mérnöki szak minőségpolitikájának feladatai a SZIE GMFK oktatásában. *Minőségoktatók VI. Országos Konferenciája*, Budapest. 38-40. pp.